

ARMÁDA

NA PRAHU REPUBLIKY

První světová válka a zrod československé armády

Válečný požár, který se v pozdním létě 1914 nekontrolovatelně rozhořel na evropské půdě, zachvátil takřka celý svět a trvalo dlouhá čtyři léta, než se jej podařilo uhasit. Na spáleništi starého světa zbyly ze staletých říší jen ruiny. Carské Rusko, císařské Německo i habsburská monarchie a osmanská říše – všechny zničila totální válka. Překreslila mapu Evropy a cynicky si pohrála s miliony lidských osudů.

Žádný z konfliktů v našich dějinách nezasáhl naši populaci tak masově a plošně jako první světová válka. Dodnes ani přesně nevíme, kolik mužů odešlo do boje, ani kolik se jich nevrátilo. V letech 1914–1918 válečnou službu v habsburském vojsku nastoupilo přes milion mužů z českých zemí. Odhaduje se, že za obět jich padlo na dvě stě tisíc.

Česká společnost v mnohonárodnostním rakousko-uherském soustátí se ocitla na straně Ústředních mocností v překerní situaci. Ani deklarované válečné cíle, ani průběh války jí nepřinášely nic prospěšného. Naopak. Český národ měl spoustu důvodů, proč válku nepovažovat za svou. Rukující vojáci nedostali na výběr, museli podstoupit krvavou zkoušku loajality – vybojovat si svůj niterný konflikt svědomí a povinnosti vůči národu či státu, jejichž zájmy se od sebe během války nenávratně vzdalovaly. Zatímco jedni – a byla jich většina – zůstávali pod habsburskými prapory a lépe či hůře plnili státem uloženou povinnost, druzí o své vůli přes hrozbu poprav vystoupili se zbraní v ruce do boje za zájmy a aspirace svého národa. Právě tyto dobrovolníci, jimž se později začalo říkat legionáři, stáli u zrodu československé armády, jejíž první stavební kameny nedlouho po vypuknutí války vytvořila v Rusku Česká družina a ve Francii Rota Nazdar.

Být dobrovolnické vojsko nerostlo snadno ani rychle, postupně se stalo hlavní oporou a trumfem československé exilové politické reprezentace v jejím úsilí o získání státní samostatnosti. Ještě než na podzim 1918 utichly výstřely první světové války, Československá národní rada – budoucí vláda ještě neexistujícího státu – v čele se T. G. Masarykem, E. Benešem a M. R. Štefánikem už měla ve zbraní na 90 000 mužů, kteří bojovali na západní frontě, na italském válčišti i v Rusku zmítaném občanskou válkou jako součást autonomní čs. armády uznané dohodovými velmocemi.

Překotné události 28. října 1918, které v Praze vyústily v prohlášení československého státu, zastihly československé legionáře daleko od domova. Stát se bez nich musel na čas obejít a své první kroky zaštitit vojskem sestaveným z domácích zdrojů – z bývalých c. a k. vojáků i civilistů, dobrovolně se hlásících do služeb nového státu.

Francie uznala autonomii čs. vojska na své půdě v prosinci 1917 zvláštním prezidentským dekretem. Třebeže na západní frontě měl čs. odboj početné nejmenší vojenský kontingent, šlo o zlomový milník na cestě k vybudování vlastní armády. Za její součást se totiž prohlásil československý armádní sbor na Rusi, jenž představoval nejpčetnější vojenskou sílu odboje, a na jaře 1918 se k ní přidalo i čs. vojsko uznané italskou vládou.

Tato mapa budoucího československého státu se stala opakovaným motivem otiskovaným v každém čísle exilového časopisu La Nation Tchéque už od léta 1915. Francouzská veřejnost si měla postupně zvykat na odvážnou představu rozbití habsburské monarchie. Přesvědčit dohodové státníky, aby souhlasili s vytvořením samostatného československého státu na půdě Rakouska-Uherska, to byl hlavní a nelehký úkol zahraniční odbojové akce.

Svůj um do propagace československého odboje zapojil i věhlasný grafik, typograf a malíř Vojtěch Preissig. Pro Čs. národní radu ztvárnil v roce 1918 početnou sérii náborových plakátů, které lákaly do řad československého vojska krajany žijící v USA.

„Jídla a pití hojnost. My jsme tady. Česká Legie. Nestřelejte a přijďte k nám!“ Vzkazy napsané na slavnostním čísle odbojových novin, které čs. legionáři bojující na italské frontě „doručili“ českým vojákům pražského c. a k. pěšího pluku č. 28 stojícím na opačné straně fronty. Provokativní exemplář zabavený u jednotky putoval spolu s vyšetřovacím spisem až na c. a k. Armádní vrchní velitelství do Badenu u Vídně.

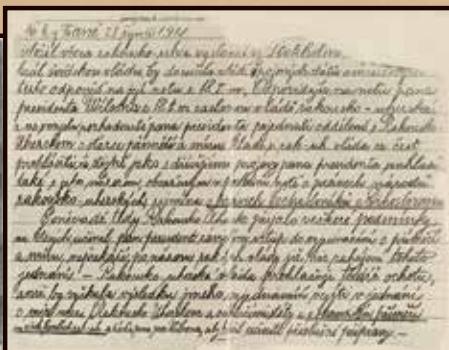

Domácí převrat a konsolidace vojenské správy

Rakousko-Uhersko, do krajnosti vyčerpané válkou, přežívalo v říjnu 1918 poslední měsíc své existence. Zároveň se jeho armáda drolila pod soustředěným nápozem posledních dohodových ofenziv na soluňské a italské frontě, v zázemí jednotlivé národy popustily uzdu svým státotvorným ambicím a začaly pro sebe parcelovat území habsburské monarchie.

V Praze se daly události do pohybu 28. října zprávou o rakousko-uherské nótě adresované prezidentu USA Wilsonovi. Lidé si její znění spontánně vyložili jako kapitulaci Vídně i jako uznání státní samostatnosti a zaplavili pražské ulice. Štěstí přálo připraveným. Představitelé Národního výboru československého dovedně využili nepřehlednou situaci k hladkému převzetí moci nad úřady, které měly strategický význam pro správu země, a vyhlásili československý stát. Od slavnostní proklamace ke skutečnému ovládnutí území nového státu však vedla ještě dlouhá cesta. Tu Národní výbor nemohl zvládnout bez vlastních ozbrojených sil.

Rakousko-uherskou vojenskou moc na teritoriu českých zemí vykonávala čtyři vojenská (sborová) velitelství, ale jen dvě z nich tu i sídlila – v Praze a v Litoměřicích. Klíčový pro další dění se ukázal vývoj v Praze. Vojenské správě za tehdejších hektických poměrů nejvíce záleželo na udržení pořádku v zápolí, a tak pražské velitelství přistoupilo na spolupráci s Národním výborem a přenechalo mu starost o udržování klidu v metropoli. Do pořádkové služby Národní výbor už prvního dne převratu nasadil své vznikající ozbrojené složky, v jejichž čele stanul jako nejvyšší správce čs. vojsk Josef Scheiner. Rychle se rozrůstaly díky náboru dobrovolníků nejen mezi členy Sokola a dalších tělocvičných a vlasteneckých spolků, ale také mezi českými vojáky. Když se pražské vojenské velitelství na rozkaz z Vídně pokusilo o protipřevrat, Národní výbor 30. října pohotově zakročil, velitelství obsadil a vojenskou moc převzal plně do svých rukou.

Zpráva, která během dopoledne 28. října 1918 strhla davy. Snímky autentického plakátu a opisu Andrásyho nóty z vývěsky Národní politiky. Slova o tom, že Rakousko-Uhersko je ochotno jednat o příměří a míru s Dohodou a že uznává práva Čechoslováků a Jihoslovanů, si čtenáři vyložili po svém.

V rámci Tajného výboru Maffie, ústředního orgánu domácího odboje v českých zemích za války, vznikla samostatná složka, takzvaná Vojenská Maffie, jež měla připravit vojenské převzetí moci po zhroucení Rakouska-Uherska. V jejím čele stanul JUDr. Josef Scheiner (vlevo), starosta České obce sokolské. Od září 1918 se přistoupilo k budování podzemního revolučního vojska, organizoval se Sokol i jiné spolky a svázely se pušky do sokolských lazaretů. Technický odbor České obce sokolské s náčelníkem JUDr. Jindřichem Vaníčkem představoval jakýsi „generální štáb“ a tajný vojenský štáb složený z aktivních i záložních důstojníků vedl setník Jaroslav Rošický.

Novinová výzva adresovaná českým vojákům-dobrovolníkům. V podvečer 28. října 1918 se v Praze ustavila dvě střediska pověřená formováním a řízením revolučních ozbrojených sil. Jedno sídlilo na Staroměstské radnici, odkud byla organizována činnost pořádkových hlídek tvořených zejména sokoly a členy Dělnických tělocvičných jednot. Druhé na Žofíně, kde se měli shromažďovat čeští vojáci ochotní zapojit se do služeb nového státu.

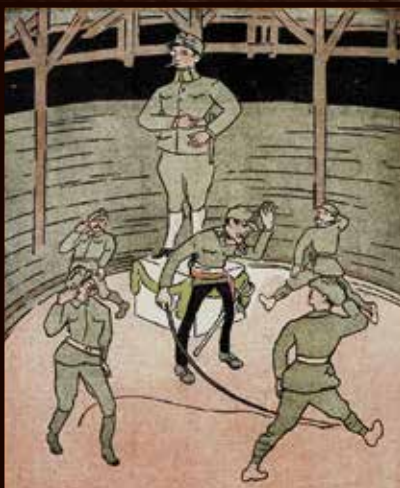
Po stabilizaci situace došlo na nejvyšších místech revoluční vojenské správy k úpravám kompetencí. Nejvyšší vojenskou instancí se stal Výbor národní obrany a Josef Scheiner napříště působil jako jeho výkonný orgán. Národní výbor získal zkušeného vojenského odborníka v polním podmaršálku v. v. Janu Divišovi, kterého na konci října ustanovil do čela Vrchního vojenského velitelství. Tomu připadly nejen organizační, evidenční a zásobovací úkoly, když podchycovalo navrátilce z fronty a zařazovalo je do pravidelných vojenských útvarů, ale také velitelské, když řídilo vojenské operace, aby byly zajištěny všechny části země, zejména pohraničí. Vrchní vojenské velitelství zaniklo 18. prosince 1918.

Improvizovaná struktura vojenské správy doznala dalších změn se vznikem ústavně odpovědných institucí – Národního shromáždění a Ministerstva národní obrany. Výbor národní obrany ukončil svoji činnost 15. listopadu a o jeho pravomoci se podělilo MNO a branný výbor.

Výstavbu MNO, vrcholného orgánu vojenské správy, poznamenala osoba prvního ministra Václava Klobáče. Jako politik vycházel vstříc dobové averzi vůči stálé armádě a prosazoval organizaci vojska na miličních principech. Neujasněná koncepce budování armády se promítla do živelně vznikající struktury ministerstva i do absence klasického generálního štábu. K zásadní nápravě došlo až vlivem působení Francouzské vojenské mise, která v čase ohrožení republiky prosadila jak zefektivnění organizace MNO, tak zřízení Generálního štábu.

„Ať žije Československá republika!“, „Ať žije Česká republika“, Sláva České legii“ – s takovými hesly na transparentech manifestovali 30. října 1918 obyvatelé Heřmanova Městce.

Vojáci měli dost války, armádních pravidel i vojenské kázně. Demoralizace se projevovala také tím, že odmítali vzdávat úctu vyšším hodnotám – salutovat. Karikatura v sociálnědemokratických Kopřivách, posměšně nazvaná Výchova k republikánství, považovala tento projev kázně v demokratických poměrech za nepatřičný.

Oddíl námořníků a ozbrojení civilisté před obsazeným Vojenským velitelstvím na Malé Straně. V budově od 31. října 1918 úřadovalo Vrchní vojenské velitelství nového státu.

Z balkonu malostranské budovy Vrchního vojenského velitelství zdraví shromáždění obyvatelstva vrchní velitel polní podmaršálek Jan Diviš (ve světlém stejnokroji), nejvyšší správce čs. vojsk Josef Scheiner (v zákrytu) a jeho zástupce setník Jaroslav Rošický (v kabátci s kožešinovým límcem).

Plstěná polní čepice rytmistra čs. dragounského pluku č. 1 upravená podle stejnokrojového nařízení z 30. listopadu 1918. Aby příslušníci takzvaného domácího vojska, bývalí c. (a) k. vojáci, měli co nejdříve novou podobu uniformy, nařídilo Vrchní vojenské velitelství upravit čepice i výložky. K označení hodností už nesloužily zkompromitované hvězdičky, nýbrž látkové pásky.

S absurdním ztvárněním plánů ministra Klofáče přišly opět sociálnědemokratické Kopřivky: „V Československu bude zřízena milice a každý její příslušník má právo vzít si stífelnou zbraň i s municí domů.“ Kritici miličního systému upozorňovali na bezpečnostní úskaltí, jež plynula ze zapojení těch etnik, která se se vznikem Československa nesmířela.

Skupinový snímek vojáků pražské posádky, jenž byl pořízen po složení slavnostní přísahy 8. listopadu 1918 na Staroměstském náměstí.

Fotografie na památku Česko-slovanské stráž v Martinicích na Vysočině. V popřevratové době vzniklo v režii místních národních výborů mnoho dobrovolnických strážních formací. Jakmile se poměry stabilizovaly, Vrchní vojenské velitelství trvalo na jejich rozpuštění, aby zabránilo tříštění organizace.

Triumfální návrat prezidenta T. G. Masaryka do vlasti 21. prosince 1918. Nejvyššího velitele čs. vojska doprovázela symbolická suita tvořená zástupci ruských, italských a francouzských legií i domácího vojska.

Zajištění státního území aneb Kdo s koho

Národní výbor nebyl jediným subjektem, který si na konci války činil nárok na teritorium českých zemí. Týden předtím, než v Praze došlo k vyhlášení československého státu, vzniklo ve Vídni Německé Rakousko s cílem zajistit právo na sebeurčení německému obyvatelstvu rakouské části říše. Němci žijící v českých zemích odmítli uznat svoji příslušnost k čs. státu a na protest v pohraničí utvořili čtyři separatistické provincie – Deutschböhmen na severu a západě Čech, Sudetenland na severní Moravě a ve Slezsku, jihomoravskou Deutschsüdmarken a jihočeskou Böhmerwaldgau. Všechny se prohlásily za součást německo-rakouské republiky. Proti tak závažnému ohrožení strategických zájmů mladého čs. státu musela Praha nekompromisně zakročit. Když selhalo vyjednávání, nezbývalo než nasadit vojsko a odštěpená území obsadit.

Čs. vládě se podařilo obnovit svrchovanost nad celým pohraničím do Vánoc 1918. Do akce nasadila převážně útvary domácího vojska i dobrovolnické formace. Provincie, které zůstaly odkázány samy na sebe, projevíly mizivou životaschopnost. Jedna po druhé, po menších či větších šarvátkách, postupně kapitulovaly a jejich vlády uprchly do Vídně. Odtud nadále vedly propagandu proti Československu. Vyvrcholením vzájemné nevraživosti se stalo vyhlášení generální stávky a demonstrace 4. března 1919, tedy v den, kdy se konalo ve Vídni historicky první zasedání Národního shromáždění. Měl to být symbolický protest proti tomu, že československá vláda zakázala českým Němcům účastnit se voleb v Německém Rakousku. Protest se však vymkl z rukou a po násilných střetech demonstrantů s vojáků došlo ke střelbě a ztrátám na životech.

Sen o začlenění českých Němců do Německého Rakouska se rozplynul definitivně až v září 1919, kdy ministerská rada Německého Rakouska zrušila správní úřady všech provincií na území Československé republiky. Němci v českých zemích byli zbaveni slibu věrnosti, který složili německo-rakouské republice. Nepřátelství a negativismus vůči novému čs. státu poté zvolna pohasínaly. Nastupovalo období uklidnění v česko-německých vztazích. Prosazoval se racionální pragmatismus. Nacionalistické vášně separatistů sice zeslábly, ale česko-německý poměr vyřešen nebyl. K řešení byla nutná jak velkorysost z obou stran, tak i celkové řešení národnostních vztahů v republice.

*Dvojice zapřažených
polních kanonů v ulicích
severočeských Teplíc.
Na území odštěpené provincie
Deutschböhmen ležela
i Mostecká pánev s tolik
důležitými zásobami uhlí.
Čs. vládě eminentně záleželo
na obnovení dodávek hnědého
uhlí do vnitrozemí, a tak
sem vyslala své vojáky.
O město Most a nádraží
Louka u Litvínova musely
čs. jednotky vést boj, jenž
si vyžádal několik mrtvých
a raněných na obou stranách.*

Matka Austrie se loučí se svými dětmi, které dosáhly plnoletosti a odcházejí založit své rodiny. Kresba ve vídeňském satirickém časopise Kikeriki! reagovala na manifest z 16. října 1918, v němž císař Karel I. ohlašoval přestavbu rakouské části říše na spolkový stát. Reforma se netýkala Uher a počítala pouze s tím, že každý národní kmen utvoří svůj vlastní státní útvar na území, jež obývá. Nabídka však přišla příliš pozdě a národy poražené monarchie nemohla uspokojit. Manifest erozi mnohonárodnostní říše nezastavil. Místo aby udržel říši pohromadě pod žezlem Habsburků, uspil její rozpad na samostatné státy.

Na kresbě ve vídeňském Kikeriki! občan Německého Rakouska protestuje proti počínání českého lva a ve jménu spravedlnosti vyzývá amerického prezidenta Wilsona k zásahu. Právem na sebeurčení argumentovali a operovali i němečtí separatisté z českých zemí. Nepřipouštěli si však podstatný fakt, že toto právo minili vítězové války pro své spojence, nikoliv pro poražené mocnosti a jejich národy. Spojení Německého Rakouska s Německem pro dohodové státy nepřipadalo vůbec v úvahu.

Situace na Slovensku kladla na nový stát mnohem větší nároky než v českých zemích. Slovenská národní rada postrádala mocenské prostředky, jakými disponoval Národní výbor. Od počátku tedy předpokládala, že pomoc přijde z českých zemí. Většina prvních čs. vojenských sil ale operovala v pohraničí Čech, Moravy a Slezska. Zásadní odlišnost spočívala především v neurčitěm územním rozsahu Slovenska. Na severu jej vymezovalo pomezí Horních Uher. Na jihu však žádná historická ani správní hranice neexistovala a demarkační čáru bylo nutné teprve stanovit. Maďarská moc nedržela pouze pohraničí jako němečtí separatisté, ale celé území, na němž se navíc nacházely nezanedbatelné armádní jednotky. Na Slovensku docházelo k četným násilnostem a k majetkovým škodám, výjimkou nebyly krvavé incidenty. Panoval nepokoj, který byl ještě podněcován navrátilci z fronty.

Vojenské zajištění Slovenska se uskutečnilo ve dvou nezávislých etapách. Výsledek prvního poznamenal nedostatek čs. branného potenciálu a chybějící koordinace. Zmařil jej protitlak maďarských vojsk, jimž čs. síly nemohly klást adekvátní odpor. Druhý byl mnohem lépe operačně řízený a ve finále úspěšný. Uskutečnil se již s účastí čs. armádního sboru z Itálie.

Letoun Hansa-Brandenburg C.I ukořistěný 16. listopadu 1918 vojáky skupiny nadporučíka Ripky. Tato jednotka složená z dobrovolně se hlásících vojáků čs. stíleckého pluku č. 25 z Kroměřížska vstoupila 2. listopadu jako první na půdu Slovenska.

„Vzhůru na Maďary! Pomoc bratřím“ – nadšeně, se vznešenými pocity soudržnosti odcházeli čeští dobrovolníci obsazovat Slovensko.

Jeden z mnoha železničních transportů, jimiž se v druhé polovině prosince 1918 čs. italští legionáři dopravili do vlasti. Se svými 10 tisíci muži, 250 důstojníky, 144 kulomety a 60 děly představoval čs. armádní sbor z Itálie nejkompaktnější bojové uskupení na půdě Československa, a proto mu svěřili obsazení Slovenska a hájení tamní jižní hranice.

ČESKÝ VOJÁCI!

Český Pánové zase znovu chystá krev prolítat a národ vstáti republiky máš záhod, ale Váše Pánové dále chystá. Váši drabůh krev prolítat!

Český Vojinove!

Vy jste potěše nadále chystá Váším velkým Pánem v ústředí státu?

Nevědíte, že Německý národ, Italský národ a Uherský národ všichni velké Páni vyhnal?

Vy jste potěše chystá vstáti?

Český Vojinove!

Ohrada polky proti této Pánem, který Váš chystá dále hnutí na postřel!

Hledá aby jste vy přezvali pánovní národa tak, jako oni! My Slováci budeme dáme pole, ale Váše Pán Váš pole nedají, ani Váš jinom chystá dále vyběhovat.

VYZEŇTE TY VAŠE VELKÝ PÁN!
a bodej vy Pánové, ne ochotíte se dále vstít na hravost postřel.
PROTY PÁNOVÉ ANI TROŠU KRAVE VÍCE!

Dobrá a slastná!

Dobrá a svažitelná!

Ad šije Bratislavě Narod!

Ať šije mezinárodní Sociálistická!

Buřičský leták zadržovaný počátkem prosince 1918 u vojína vracejícího se z Uher. V poválečném chaosu bylo nesmírně obtížné motivovat vojáky vracející se z fronty k další vojenské službě. V této přechodné situaci se osvědčily dobrovolnické útvary, které si dokázaly udržet soudržnost a kázeň.

Hold francouzským legionářům otištěný na stránkách časopisu Smích republiky. Česká veřejnost si od legionářů vracejících se ze zahraničí slibovala, že se aktivně zasadí o nápravu poválečných společenských nešvarů.

Veselé přivítání s francouzskými legionáři na půdě vlasti. Čs. divize z Francie tvořená třemi střeleckými pluky se vracela domů v průběhu ledna 1919. Nejstarší z jejich pluků – jedenadvacátý – se obratem zapojil do bojů o Těšínsko.

Smuteční shromáždění uspořádané ve Vídni na památku německých obětí ze 4. března 1919 v Deutschböhmen. Demonstrace se tehdy sešly ve všech větších městech českého pohraničí. Na pěti místech se situace vymkla kontrole a při potlačování masových nepokojů zemřelo na pět desítek lidí. Nejdramatičtější scény se odehrály v Kadani, kde většinu z pětadvaceti obětí způsobila kulometná palba čs. vojáků. Nemířili sice do davu, nýbrž do dlažby, ale účinek odražených kulek byl neméně smrtící. Tyto tragické události zanechaly hluboké šrámy na česko-německých vztazích.

Českoslovenští domobránci z Itálie během přepravy do Československa. Celkem 55 pěších praporů sestavených z rakousko-uherských válečných zajatců z českých zemí, vyzbrojených a vyzbrojených Italy, znamenalo nezanedbatelný přínos vojenské pohotovosti nového státu. Do vlasti se tyto jednotky vracely na jaře 1919 a většina z nich konala strážní službu na hranicích.

Boje o Těšínsko

Těsně po skončení první světové války, v lednu 1919, vypukla krátká, ve svých důsledcích však tragická válka Československa a Polska, dvou nově vzniklých, respektive po staletích obnovených samostatných států, o Těšínsko. Vedení čs. státu bylo přesvědčeno, že bývalé těšínské knížectví bude bezproblémově přičleněno k republice. Český zájem o tento region byl motivován především dvěma okolnostmi. Šlo jednak o karvinský kamenouhelný revír, jednak o železniční trať, která Těšínskem procházela a představovala jediné velkokapacitní spojení českých zemí se Slovenskem. Poláci zatím na Těšínsku upevňovali své pozice. Čs. Zemský národní výbor pro Slezsko na jedné straně a polská Rada narodowa v Těšíně na straně druhé uzavřely 5. listopadu 1918 dohodu o dělbě správy. Záhy se však ukázalo, že polská vláda hodlá obsazený region považovat za své státní území. Dne 26. ledna 1919 se v Polsku měly konat volby do Sejmu a polská vláda se rozhodla, že je uspořádá i v celém Těšínsku. Zároveň tam nechala i vypsat odvody do polské armády. Na tyto kroky reagovala česká vláda vojenským zákrokem.

Rozkaz k obsazení Těšínska vydalo MNO 19. ledna 1919, tedy týden před polskými volbami. Začátek akce byl stanoven na 23. ledna 1919. Vrchní velení všech zúčastněných vojsk bylo svěřeno podplukovníku Antoinu Paulu Gillainovi, veliteli 21. čs. střeleckého pluku francouzských legií. Pověření však nepřijal s odůvodněním, že Francie není ve válečném stavu s Polskem. Fakticky tak velel plukovník Josef Šnejdárek, rovněž francouzský důstojník, ale Čech, jenž neměl se zákrokem problém.

Pro operaci na Těšínsku byl vyčleněn 21. čs. střelecký pluk z Francie se svými třemi prapory a pět praporů domácího vojska. Od 25. ledna 1919 se do boje přidala celá II. brigáda domácího vojska, jež se přesunula od Uherského Hradiště. Později se zapojily ještě některé prapory od náhradních těles, dále dva dobrovolnické prapory z Brna, jeden z Prahy a dva prapory Slovácké brigády.

Plukovník Šnejdárek v době bojů na Těšínsku

*Štáb polského dělostřelectva
v bitvě u Skoczowa*

*Velitel II. praporu
21. čs. stílececkého pluku
praporčík Vlasák*

*Těšinsko patřilo k zemím Koruny
české, bylo však také bohaté na černé
uhlí a vedlo přes něj tehdy jediné
velkokapacitní železniční spojení
na Slovensko.*

Plukovník Josef Šnejdár

Z vojenského hlediska bylo obsazení Těšínska dobře připravené a řízené. Plk. Šnejdár postupně nasazoval stále větší jednotky a operace gradovala obsazením západního břehu Visly. Z operačního hlediska bylo dosaženo předpokládaného cíle. Po celou dobu si čs. vojsko udržovalo iniciativu a donucovalo polské jednotky k ústupu. Umožňovala to trvalá převaha československých sil nad polskými v poměru 5:3. Polské velení útok v těšínské oblasti neočekávalo a bylo zaměstnáno operacemi ve východní Haliči. Čs. vojsko přišlo v bojích o 53 padlých, 63 raněných a 97 nezvěstných. Polská armáda měla 92 padlých, 855 raněných a 813 nezvěstných.

Mírová konference předvolala československé a polské zástupce před Radu deseti. Ve dnech 27. až 29. ledna 1919 s nimi jednala o ukončení bojů, ke kterému došlo 30. ledna. Úmluvu o stažení čs. vojsk a o úpravách režimu na Těšínsku podepsali v Paříži 3. února 1919 Edvard Beneš a Roman Dmowski, zástupci obou zemí. Nejvyšší představitelé velmocí Woodrow Wilson (USA), David Lloyd George (Velká Británie), Vittorio E. Orlando (Itálie) a Georges Clemenceau (Francie) dokument garantovali svými podpisy.

Dohoda odstranila původní příčinu čs. vojenského zákroku: zakázala konat v celém těšínském knížectví volby a odvody nováčků až do definitivního rozhodnutí mírové konference, nicméně bylo zřejmé, že velmocí již nebudou zvažovat přiznání celé této oblasti Československu, ale budou hledat cesty a kritéria pro její rozdělení. To byl první vážný důsledek lednového vojenského dobrodružství. Tím druhým bylo důležité zjištění, že se Československo nemůže za všech okolností spoléhat na podporu Francie, že ta má i jiné spojenecké klienty a musí svou přízeň přiměřeně rozdělovat. Nejtěžší strategickou prohrou pak bylo dlouhodobé zatížení československo-polských vztahů nedůvěrou a nechutí ke spolupráci, které se oběma státům tragicky vymstilo na konci třicátých let, tváří v tvář nacistické a sovětské agresi.

Protičeský polský leták rozšiřovaný na Těšínsku

Protipolská karikatura, zahrocená ovšem spíše hořce než satiricky, míří proti polským nárokům na Těšínsko a východní Halič, tedy na úkor slovanských národů Čechů a Ukrajinců.

Padlí polští vojáci po boji u Albrechtic

Čeští karikaturisté si při protipolské propagandě nebrali servítky.

Důstojníci domácího vojska na demarkační čáře na Těšínsku v únoru 1919

Slavnostní předání správy rozděleného Těšínska Mezispojeneckou komisí 10. srpna 1920

Vyznačení demarkační čáry

Francouzská vojenská mise v Československé republice

Československá vláda potřebovala po vzniku republiky vhodný vzor pro výstavbu armády. Francie se jevila jako nejprůhodnější model, protože novou republiku s ní spájelo v širším smyslu přesvědčení o demokracii jako ideálním řádu pro život společnosti. Francie také vyšla z konfliktu jako nejsilnější a nejzkušenější spojenecká mocnost. Očekávalo se, že spolupráce s ní prospěje československým zájmům na mírové konferenci zahájené 18. ledna 1919.

Francouzská vojenská mise (FVM) v Československé republice náležela k sedmi zvláštním vojenským misím, které francouzská vláda vyslala po první světové válce do evropských států. Kromě Československa šlo o Polsko, Řecko, Finsko, Estonsko, Litvu a Lotyšsko. FVM se spolu s dalším francouzským vojenským personálem, povolaným z Francie, zasloužila o stabilizaci československé armády v době války s Maďarskou republikou rad na jaře a v létě roku 1919. Organizační prvky FVM se rovněž staly zakládajícími články československého Generálního štábu, jenž vzešel ze spojení mise s vojenským odborem A Ministerstva národní obrany (MNO).

Působnost Francouzské vojenské mise v Československu byla založena na dvojici mezivládních dohod, které v lednu 1919 podepsali za Francii Georges Clemenceau, předseda vlády, a za ČSR Edvard Beneš, jehož k tomuto významnému aktu zmocnila vláda Karla Kramáře. Hlavní úkol mise spočíval v poradenské činnosti při budování akceschopného Generálního štábu a vojenské správy. Dále šlo o vybudování pravidelné struktury armády a výchozí základny vojenského školství. Na financování mise se podílely vlády obou zemí.

Výstavba Generálního štábu představovala nejvýznamnější úkol. Dohoda o pravomocích překračovala konzultativní rámec mise, když jejího náčelníka postulovala jako budoucího náčelníka Generálního štábu. Mise se tak fakticky stávala v tomto ohledu velitelským subjektem. Francouzi využili příležitosti a na mezivládní bázi si vytvořili podmínky k tomu, aby vznikající československou armádu plně podřídili své ostře protiněmecké linii tehdejší doby. Vedle toho se tímto krokem účinně zajistili proti eventuálnímu vlivu třetího subjektu.

Ukázka, jak se projevoval konkrétní francouzský vliv na československou armádu – žáci Vojenské instruktérské školy v Milovicích při výcviku ve střelbě z lehkého kulometu Chauchat (1919).

*Generálové M. Pellé
a E. Mittelhauser v Praze*

Generální štáb československé armády v roce 1920 v čele s generálem M. Pellém. Šestý zprava plukovník Louis-Eugène Faucher.

Kord francouzský pro důstojníky jízdního dělostřelectva vzor 1908 z pozůstalosti gen. M. Pellého

Francouzská vojenská mise v čele s generálem Mauricem Pellém přijela do Prahy 13. února 1919 na podkladě Kontraktu o vyslání mise do Čech z 20. ledna 1919. Její kompetence vymezila Dohoda o pravomocích Francouzské vojenské mise v Československé republice z 26. ledna. Československo jako nový stát bylo v oněch dobách ještě poněkud nezažitou skutečností, a tak se do názvu kontraktu o vyslání mise vloudila nepřesná teritoriální specifikace, vyjádřená reduktivním výrazem Čechy. Miněna byla ovšem celostátní působnost v plném rozsahu Československa.

Přilba vz. 15 „Adrian“

Konkurující faktor spatřovali v italské vojenské přítomnosti na československém území. Ta se vytvářela v souvislosti s příjezdem Čs. armádního sboru z Itálie. Velitelský aparát této vyšší jednotky byl z podstatné části v rukou generálů a důstojníků italské armády. Spojením funkce náčelníka Generálního štábu s pozicí náčelníka mise zajistili Francouzi vedoucímu reprezentantovi své armády superioritu nad velitelem sboru z Itálie.

Počáteční početní stav FVM z března 1919 činil 45 důstojníků. Maximálního stavu dosáhla vlivem válečných událostí na Slovensku v říjnu téhož roku, kdy u ní konalo službu 146 důstojníků. Po stabilizaci vnitřní i mezinárodní situace a zvláště pak po změně statusu z velitelského na poradní orgán MNO z počátku roku 1926 se mise zmenšovala. Ve 30. letech ji tvořilo maximálně sedm důstojníků. ČSR spolu s Řeckem představovaly výjimku. Pouze v těchto dvou státech se stali náčelníci mise též náčelníky generálních štábů. Činnost mise byla ukončena v prosinci 1938. Ve funkci náčelníka postupně působili div. gen. Maurice Pellé (1919–1920), div. gen. Eugène Mittelhausser (1921–1926) a arm. gen. Louis-Eugène Faucher (1926–1938).

Vojenská instrukční škola v Milovicích, v níž působil francouzský instruktorský sbor, používala výzbroj a výstroj francouzského původu. Zde těžké kulomety Hotchkiss.

Důstojnický sbor československé vojenské akademie, v němž působili důstojníci francouzské armády.

Československo se rádo pyšnilo svým spojenectvím s Francií, jak je patrné z této alegorie uveřejněné v satirickém magazínu Smích republiky. Mladou dívku zosobňující Československo uvádí do společnosti na mezinárodním plese její mocná gardedáma Francie. Ke zlosti Maďara a Němce, kteří nebyli pozváni.

OSOBNÍ VĚSTNÍK

ČS. MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY.

Ročník II.

Vydáno dne 22. února 1919.

Číslo 14.

Generál Pellé náčelníkem čs. hlavního štábu.

Na základě smlouvy mezi vládou Republiky Francouzské a mezi vládou Republiky Československé vykonávali buď generál Pellé, počínaje dnem 17. února t. r., úřad náčelníka hlavního štábu branné moci Československé, podléháje při tom ministru Národní obrany, současně pak jest zástupcem maršála Focha, vrchního velitele spojeneckých vojsk.

Čís. jedn. 123 N. a. prosk./natl. z října 1919.

Československý prezident
T. G. Masaryk udělil příslušníkům
Francouzské vojenské mise
Československé válečné kříže
za jejich bojové působení během
války o Slovensko.

Generálská čepice képi
z pozůstalosti gen. M. Pellého

Generál M. Pellé (uprostřed) s československým ministrem
národní obrany Václavem Klobáčkem (vlevo) v roce 1920

Válka o Slovensko

Krok přes čáru...

Ozbrojený konflikt s Maďarskou republikou rad o Slovensko na jaře a v létě 1919 připravil sebejistému Československu krušné chvíle. Už podruhé během krátké doby muselo zápasit o svou územní integritu. Tentokrát se o rozpoutání střetu přičinilo největší měrou čs. vojsko, které neodolalo lákavé příležitosti a nechalo se na jižním Slovensku strhnout ke svévolnému postupu přes respektovanou, byť málo vyhovující provizorní demarkační čáru.

O dramatický úvod se postarala politická krize v Budapešti, jež vypukla poté, co se 20. března 1919 maďarská vláda seznámila s usnesením mírové konference. Požadavek na vyklizení neutrálního pásma v sousedství Rumunska nehdalala akceptovat a na protest podala demisi. Moci se chopili sociální demokraté spolu s komunisty a den nato vyhlásili Maďarskou republiku rad (sovětů). Ultimátum dané Budapešti však stále platilo, a tak se dalo čekat, že Československo – jako spojenecký stát, který se podílel na příměří – bude přizváno k vojenské operaci vynucující evakuaci neutrální zóny. Protože se předpokládala spojenecká donucovací akce, vznikla příznivě symbióza čs. hraničních požadavků s operačními potřebami spojenců. Do pohybu se události daly 7. dubna 1919. Generál Franchet d'Espèrey informoval generála Pellého, že francouzská, srbská a rumunská vojska zahájí 10. dubna ofenzivu, a čs. armádu vyzval k součinnosti. Hned následujícího dne však maršál Foch celou operaci zrušil a spojeneckým vojskům přikázal zůstat v obraně. Totéž očekával od čs. armády. Proč došlo k tak náhlé změně? Foch se obával otevření druhé fronty v Maďarsku za situace, kdy mírová jednání s Německem provázely obtíže. Německo bylo prioritou a ostatní záležitosti musely čekat.

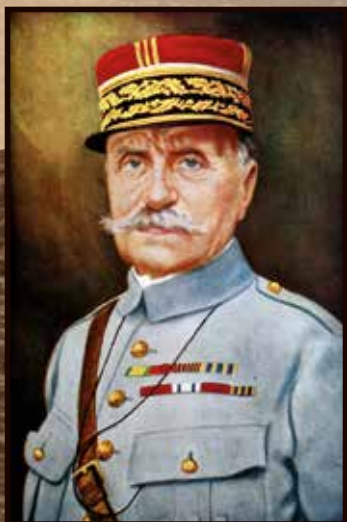
Mezitím ministr národní obrany Klobáček vydal rozkaz k přípravě ofenzivy překračující platnou Pichonovu demarkační linii až na hranici nejzazších územních požadavků, jež čeští politici a vojáci zvažovali pro mírovou konferenci. Klobáček ji ovšem stanovil o své vůli, aniž pro ni existoval reálný podklad v podobě rozhodnutí mírové konference. Po odvolání plánované operace Klobáček sice nařídil oddílům na Slovensku omezit se pouze na obranu, ale přípravy k útoku nezastavil.

*Provolání Maďarské republiky rad
21. března 1919 v ulicích Budapešti*

*Divizní generál Louis Franchet d'Espèrey,
vrchní velitel dohodových vojsk na Balkánu*

Na základě vojenské smlouvy, kterou E. Beneš uzavřel s francouzským předsedou vlády a ministrem války G. Clemenceauem v Paříži 18. února 1919, se veškeré čs. ozbrojené síly podřízovaly nejvyššímu velení maršála Ferdinanda Focha, vrchního velitele dohodových vojsk.

Generál Piccione hovoří v Bratislavě s velitelem 6. divize generálem Rossim.

Humoristický magazín Smích republiky přinesl na počátku března karikaturu s ironickým vzkazem a sebevědomým varováním maďarskému sousedovi, že by se u hranic neměl moc rozpínat.

Za týden se situace zase změnila. Rumunům, jimž na vytlačení maďarského vojska záleželo nejvíce, došla trpělivost a bez ohledu na Fochův zákaz spustili 16. dubna útok, který se zastavil až na řece Tise. Mírová konference se proti rumunské akci jen bezmocně ohradila.

Rumunský postup k Tise přinutil maďarské velení, aby své jednotky stáhlo na pravý břeh řeky. Týkalo se to zejména maďarských sil na Podkarpatské Rusi a na jihozápadním Slovensku, jimž hrozilo obklíčení. Odchod maďarských jednotek od Pichonovy linie nezůstal generálu Piccionemu utajen. Takto vyklizený prostor představoval pro čs. stranu snadnou kořist. Zvláště když bylo možné neoprávněnou intervenci na maďarské území obhajovat jako humanitárně-bezpečnostní akci, jež má zajistit bezbranným civilistům ochranu soukromého majetku a životů. Ministr Klobáček neváhal. Bez konzultací s vládou, ministrem zahraničních věcí Benešem v Paříži, francouzskou misí a navzdory Fochovu zákazu ofenzivních akcí vydal rozkazy k postupu. Porušil příměří a Československo vstoupilo do válečného stavu. Vojáci se dali na pochod a zdálo se, že vše jde překvapivě hladce. Prozatím.

Další plakát pracoval s motivem Uher okrádaných o rozsáhlá území vojáky sousedních zemí (Országos Széchényi Könyvtár)

„Zase ruka v ruce – ale tentokrát bez maďarských okovů!“ Československý, rumunský a jihoslovanský voják si na kresbě v českém satirickém časopise užívají svoji převahu a tančí společně okolo pokořeného a rozčtleného Maďara.

Představitelé nové maďarské vlády rad – uprostřed Béla Kun, lidový komisař pro zahraniční záležitosti

„Do rudé armády!“ zni apel jednoho z dobových náborových plakátů (Országos Széchényi Könyvtár)

Frustraci z ohrožení země komunistická vláda přetavila v nábor odhodlaných obránců. Čerstvě vyzbrojeni rudí gardisté-dobrovolníci ještě oblečení v občanských oděvech defilují budapeštskými ulicemi.

Slavnost na Pražském hradě, duben 1919 – ministr národní obrany Václav Klobuč v doprovodu generála Luigiho Piccioneho, vrchního vojenského velitele na Slovensku, za nimi následuje suita dalších vysokých představitelů čs. vojska: generální inspektor Josef Scheiner, generál Maurice Pellé, generál Eugène D. A. Mittelhausser.

Po převratu v Maďarsku se hrozba bolševictví projevovala naléhavěji i na stránkách českého tisku: „Uchvátí ten divoký jezdec ještě některou?“

Na oslavu úspěšného postupu přinesl satirický časopis Kopriva na titulní straně svého čísla z 22. května 1919 kresbu s názvem „Osvobození Slovenska dokonáno!“. Alegorie Slovenska s přetátými okovy na zápěstích třímá v pravici slovanský symbol lipové ratolesti a v levici kaduceus, čili Merkurovu hůl coby znamení obrody života. Dvojice hadů znázorňuje tvůrčí konflikt, plodnost, ideální rovnováhu protikladů a křídla zároveň prchavost této harmonie.

Válka o Slovensko

Ústup před rudým přívalem

Československému postupu na jih na novou linii se dařilo, dokud Maďary na východě zaměstnávala rumunská ofenziva. Jakmile však Rumuni 2. května 1919 uzavřeli s Maďary příměří, maďarské velení zasadilo uvolněné síly proti Čechoslovákům. Karta se obrátila. Maďarská Rudá armáda záhy dobyla zpět ztracené území a čs. jednotky vytlačila až za původní Pichonovu linii. Tím však dobrodružství ještě nekončilo. Maďaři se připravovali ke generálnímu útoku na Slovensko.

Maďarská rudá armáda byla na nadcházející tažení lépe připravena. Prošla reorganizací, měla lepší materiální vybavení a její bojovou morálku živil vztek vůči vítězným spojencům. Byla sice početně slabší v pěchotě, ale čs. vojsko převyšovala v dělostřelectvu. Třebaže ji tvořil různorodý konglomerát bývalých rakousko-uherských a honvédských útvarů společně s rudými gardami, všechny vojáky hnala stejná motivace – postavit se na odpor sousedům, kteří okrajují bývalé uherské území. Naopak čeští vojáci byli ukolébáni úspěchem. Jejich vlast získala svobodu a s vědomím slibné budoucnosti garantované Dohodou byl málokdo ochoten nasazovat svůj život v boji. Toto rozpoložení se nepříznivě podepsalo na obranyschopnosti čs. jednotek rozmístěných podél jižního Slovenska.

Maďaři zahájili ofenzivu časně zrána 30. května. Na slovenské území pronikli v několika proudech, přičemž se zaměřili na zranitelné rozhraní mezi západní a východní armádní skupinou, kam hodlali vrazit klín a čs. obranu přetnout ve dvě. To se jim už od začátku dařilo. Zvlášť když čs. jednotky na neohroženějším místě fronty z obavy před obklíčením v panice a bez boje ustupovaly až ke Zvolenu. Neúspěch vyústil ve změnu velitele exponovaného úseku, ale ani poté, co se velení ujal plk. Šnejdárk, se hned nedařilo. Maďaři neustali v tlaku a 7. června obsadili Zvolen. Šnejdárk svoji divizi stáhnul na čáru Kremnica – Banská Bystrica – severozápadně od Zvolena, kde 8. června odrazil maďarský útok.

Generál Pellé, náčelník Hlavního štábu čs. armády, při smutečním proslovu na pohřbu gen. Štefánika 10. května 1919. Jeden z hlavních organizátorů čs. legii a ministr války zahynul při letecké nehodě, když se 4. května vracel do vlasti.

Generál Eugène D. A. Mittelhauser vystřídal italského gen. Piccioneho a zaujal post velitele čs. západní armádní skupiny v noci z 30. na 31. května 1919.

Vilmos Böhm (vlevo), vrchní velitel maďarské rudé armády, v rozhovoru s Aurélem Stromfeldem, náčelníkem hlavního štábu, na velitelství v Gödöllő na jaře 1919. Od 5. května probíhala usilovná reorganizace maďarské rudé armády. Pro útok na Slovensko bylo vyčleněno kolem 80 procent všech maďarských sil, tedy 73 praporů pěchoty a 46 dělostřeleckých baterií. Více než polovina těchto vojsk byla soustředěna k průniku na pravém křídle fronty, jež přiléhalo k východnímu Slovensku. Čs. armáda měla na Slovensku 90 praporů pěchoty a 32 dělostřeleckých baterií.

Na znovudobytí Miskolce 20. května 1919 se výrazně podílel maďarský obrněný vlak č. 12.

Proti západní armádní skupině podnikala maďarská Rudá armáda výpady několika směrů: podél Dunaje na Komárno a Nové Zámky (4. června bez boje obsadila Parkán), na Levici, kterou obsadila 3. června s pomocí pancéřovaného vlaku, a na Banskou Štiavnicu, jež padla do maďarských rukou 6. června.

Větší část svých sil Maďaři vrhli proti východnímu Slovensku, kde nad východní armádní skupinou generála Hennocqua získali početní i technickou převahu. Po zahájení útoku 31. května hlavní proud postupoval na sever údolím Hornádu, prorazil čs. obranu a pokračoval přímo na Košice, kterých se Maďaři zmocnili 9. června. Jediným úspěchem čs. jednotek bylo, že u Košic unikly z obklíčení a město evakuovaly organizovaně. Další nápor na sever se však nedařilo zastavit, a tak když maďarské jednotky obsadily Prešov a došly až k Bardějovu, zůstala celá čs. východní armádní skupina rozpůlena.

Československo se během několika málo dní ocitlo v mimořádně kritické situaci. Otřesené vojsko bylo třeba konsolidovat. Prezident republiky jmenoval generála Pellého vrchním velitelem čs. armády.

Vítězné oslavy v Budapešti – Béla Kun řeční 7. června 1919 na schodišti parlamentu.

V prvních červnových dnech došel humor i autorům Humoristických listů. Patetická kresba nazvaná Výchnutí Tatarů ze Slovenska, na níž gen. Pellé vede čs. protitůk, je naléhavým apelem na celonárodní jednotu.

Sokolská mobilizace na pomoc Slovensku – skupina dobrovolníků z Poděbrad rukuje 5. června na frontu.

„Pustiš ho, bestie!“ – alegorie napadení Slovenska otištěná v Humoristických listech

Čs. dělostřelci z italské legie v boji u Nových Zámků

„Extra Hungariam non est vita čili mimo Uhersko není života“
– s expresivní obžalobou krutosti, jichž se prý během ofenzivy maďarská Rudá armáda dopouštěla na čs. vojácích, přišel satirický magazín Kopřivy.

Maďarská obsluha 8cm kanonu vz. 5. Účelně uplatňovaná dělostřelecká převaha maďarské rudé armády měla na morálku čs. jednotek devastující dopad a na frontě opakovaně vyvolala paniku.

OSOBNÍ VĚSTNÍK

ČS. MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY.

Ročník II.

Vydáno dne 21. června 1919.

Číslo 57.

Generál Pellé, jmenování velitelem všech branných sil republiky.

Pan prezident jmenoval, č. 1. 22 pres. voj. kan. pres. rep., pana generála Pellé, náčelníka hlavního štábu čs. armády, nejvyšším velitelem všech branných sil čs. republiky a zaslal mu tento vlastnoruční dopis:

„Pane generále,
prosím Vás, abyste převzal nejvyšší velení všech branných sil republiky. Chovali jsme se vůči Maďarům loyálně a podle ustanovení dohody; přes to byli jsme od nich zákeřně napadeni. S námi napadena je dohoda.

Pane generále, naše vojsko a my všichni máme ve Vás plnou důvěru; žádejte na násen vojska a občanstva všechny nutné oběti — přesvědčíte se, že Vás nezklamou.

V Praze, dne 4. června 1919.

V. Klotěš v. r.

T. G. Masaryk v. r.

Č. 1. 29.541 pres. voj. ze dne 14.6. 1919.

Výnos o jmenování gen. Pellého vrchním velitelem čs. armády uveřejněný v Osobním věstníku citoval i vlastnoruční dopis prezidenta T. G. Masaryka. Československo stavěl do pozice nevinné oběti, což neodpovídalo pravdě.

Válka o Slovensko

Boj za záchranu a rozsouzení z Paříže

Československé vládě i veřejnosti naplno došlo, že se ocitla ve válce ohrožující samu existenci státu. Generálissimus Pellé měl konečně volné ruce k provedení všech nezbytných záchranných opatření. Počínal si energicky s přesvědčením, že řešení tak problematické situace se neobejde bez promyšlené koordinace vojenských, politických i diplomatických kroků.

Na frontě musela opět zavládnout pevná kázeň. Už se nesměly zopakovat panické útoky ani zbytečné ústupy ze strachu z obklíčení. Místo strnulé obrany v ucelené linii se čs. vojsko mělo bránit aktivně, nepřítel zaměstnávat lokálními protiútoky a připravovat vlastní protiofenzivu. Do válečného úsilí se muselo zapojit i zápolí, a to mobilizací všech dostupných lidských i materiálních zdrojů, aby bylo zajištěno vytvoření dostatečných záloh pro nadcházející vojenské operace.

Pellé si uvědomoval, že bez spojeneckého zákroku – politického a vojenského – je malá naděje na stabilizaci fronty, a tak i na diplomatickém poli dělal vše pro to, aby zahladil čs. přeshlap u dohodových politiků a vojáků, získal jejich pomoc, a dostal tak Československo z izolace. Na podnět maršála Foch se situace Československa dostala na program jednání dohodové Rady čtyř, která rozhodla uspišit stanovení budoucí hranice, za níž by válčící strany musely – pod hrozbou ultimáta – stáhnout svá vojska.

Na bojišti se schylovalo k ofenzivám na obou stranách. Zatímco Pellé plánoval mohutný útok na Levice, jeho protějšek Stromfeld chystal úder na Bratislavu s cílem definitivně porazit čs. armádu. Oba vojevůdci shodně považovali oblast Levic za rozhodující válčičtěstě. Jako první zaútočilo 7. června na celé frontě od Nitry ke Komárně čs. vojsko, které Maďary zastihlo při přeskupování sil. Úvodní úspěchy této ofenzivy znamenaly pro čs. vojáky i veřejnost vítané povzbuzení. Mezitím na diplomatickém kolbišti v Paříži začalo jednání o budoucí hraniční linii. Jelikož Pellé nechtěl Dohodu dráždit dalším rozvinutím operace, nařídil přerušit bojovou činnost a vyčkat, jak se zachovají Maďaři. Ti v bojích neustali, a tak Pellé obnovil postup. Na středním Slovensku Šnejdárkova 2. divize 13. června obsadila Zvolen. Na jihu 7. divize překročila Hron a ve dnech 11. – 13. června se před Levicemi utkala s nepřítelem v těžkém a nerozhodném boji.

Plukovník Šnejdárk, velitel 2. divize, slavnostně dekoruje prapor čs. zákopníků za zásluhy v bojích u Hronske Breznice.

Omšelý dekret k Československému válečnému kříži 1914–1918 s divizní pochvalou od plukovníka Šnejdárka. Četař Bedřich Vašin z osádky obrněného vlaku č. 1 (původně IIa) si vyznamenání vysloužil za bojovou akci z 12. června 1919 u Hronské Breznice. Obrněný vlak č. IIa, jemuž dočasně scházely dělový vůz, vyřadil z boje maďarský protějšek neotřelým způsobem – poslal proti němu po svažující se trati svůj předběžný plošinový vůz naložený kolejnicemi a pražci.

Generalissimus Pellé, jak jej zachytil na schůzce s novináři 7. června 1919 akademický malíř Jaroslav Škrbek. Skicu spolu s fragmentem proslovu, v němž Pellé nabádal čs. veřejnost k zapojení do válečného úsilí na frontě i doma, otiskl na titulní straně časopis Český svět.

Pařížská jednání dospěla k verdiktu a obě bojující strany dostaly 15. června na vědomí definitivní hranici schválenou mírovou konferencí. Držela se osy Pichonovy linie, z níž vybočovala sinusoidou zohledňující dopravní zájmy Československa. Tato linie se již neměnila (s výjimkou čs. předmostí v Bratislavě) a stala se po podpisu trianonského míru čs. státní hranicí. Maďaři měli na tuto hranici ustoupit, tedy evakuovat Slovensko, a to pod hrozbou dohodového vojenského zákroku.

Ani toto ultimátum neodradilo Maďary od příprav další ofenzivy v oblasti Levic. Generál Pellé neholdal ztratit iniciativu a nařídil pokračovat v boji. Přestože maďarská vláda už 16. června 1919 rozhodla, že je nutné podrobit se ultimátu Dohody, válčení stále nepřestávalo. V prostoru Levic nadále pokračovaly tuhé boje a Maďarům se s nasazením posledních záloh podařilo znovu vytlačit čs. jednotky na pravý břeh Hronu. Bez dalších rezerv k dispozici však Maďaři nemohli své taktické úspěchy využít. Čs. vojsko svými protiútoky bralo příslovečný vítr z plachet maďarským ofenzivním akcím, a tak se převaha zvolna klonila na čs. stranu. Za této situace vrchní velitel Pellé připravoval novou ofenzivu na 25. června 1919 a hodlal při ní vyloužit svůj trumf – dosud nepoužitý a čerstvý armádní sbor polního podmaršálka Aloise Podhajskeho. K jeho bojovému nasazení již nedošlo, neboť vrchní velitel maďarské Rudé armády Vilmos Böhm se podřídil politickému rozhodnutí své vlády o kapitulaci.

„Daleko s ní neujede a příště už si na ni dáme lepší pozor...“ Sebekritická obrazová glosa na stránkách Humoristických listů přiznávala selhání vojska na Slovensku. Generála Pellého pasovala do role mstitele pronásledujícího násilníka.

Praporník Jiří Jelínek, podplukovník in memoriam

Maďarští parlamentáři dorazili do Bratislavy 25. června 1919 a začalo vyjednávání nad mapami za přítomnosti generála Mittelhaussera. Poté co maďarská Rudá armáda evakuovala 30. června Slovensko, čs. vojsko obsadilo hraniční linii na západě 3. července a na východě 5. července 1919.

Pamětní odznak československého dobrovolce z let 1918–1919, avers a revers původního vydání. Kříž „V těžkých dobách“, jak se též označuje, vznikl v roce 1938 podle výtvarného návrhu Oldřicha Pilze. Nárok na jeho získání vznikl všem dobrovolníkům, kteří v období od 28. října 1918 do 31. července 1919 plnili vojenskou povinnost nejen na Slovensku, ale všude, kde se bojovalo za zajištění československých hranic.

Sokolové od II. pluku Stráže svobody zvěčnění na památku na jižní hranici Slovenska v srpnu 1919

O poškozený obrněný vlak, zčásti vězíci v sutinách železničního mostu přes řeku Nitru, se 20. června 1919 vedly prudké boje nedaleko Nových Zámků. Odvážný výpad čs. improvizovaného obrněného vlaku Bratislava č. 3 překazila exploze maďarské nálože, jež sice zničila most, ale vlak nikoli. Na nepřátelském břehu, bez možnosti pohybu, jeho osádka dál vedla účinnou palbu z kanonu umístěného na čelním voze. Na ochranu obrněného vlaku provedl v kritický okamžik úspěšnou akci praporek (major) Jiří Jelínek, velitel 39. pěšího pluku italských legií, jenž při ní utrpěl smrtelná zranění.

Hlídku čs. italských legionářů, takzvaných arditů, od 7. divize na obchůzce v jedné z ulic Nových Zámků

„Operace maďarského Bumbrlíčka“ v pojetí kreslíře Humoristických listů. Byl k poslední plánované čs. ofenzivě už nedošlo, protože Maďaři kapitulovali, byl generál Pellé v Československu oslavován jako strůjce vítězství.

Českým karikaturistům otmulo, a tak své čtenáře počastovali ještě několika odlehčenými kresbami na téma právě ukončených bojů. Například touto parafrází příběhu o psu baskervillském – zde budapeštském.

Československé vojsko na Rusi

Na evropských frontách první světové války vstoupilo v jedenáct hodin 11. listopadu 1918 v platnost příměří. Krvavé boje první světové války skončily. Také v Rusku dostali Čechoslováci první zprávy o tom, že jejich úsilí o vznik samostatného Československa bylo korunováno úspěchem. Ruská občanská válka ale pokračovala dál. V noci na 18. listopad 1918 provedl v Omsku převrat viceadmirál Alexandr Kolčak, dosavadní ministr vojenství ruské vlády. Tváří v tvář zhroutil povolžské fronty nastolil vládu tvrdé ruky. Používáním politických vražd a poprav svých protibolševických politických konkurentů začal ovšem brzy zdatně napodobovat své komunistické protivníky. To vedlo k odklonu demokraticky smýšlejících legionářů od ruských problémů. Československá 2. divize spolu s Rusy ještě v prosinci 1918 dobyla Perm, ale do poloviny ledna 1919 Čechoslováci postupně předali své pozice ruské armádě a byli staženi z fronty do zápolí.

Na konci listopadu 1918 připlul do Vladivostoku z USA Milan Rastislav Štefánik, československý ministr vojenství. Jeho hlavním úkolem bylo reorganizovat československé dobrovolnické vojsko v Rusku na pravidelnou armádu nového státu. V prosinci 1918 zrušil dosavadní Odbočku Čs. národní rady na Rusi a její pravomoci od ledna 1919 předal Ministerstvu vojenství, oddělení v Rusku. Mobilizace Čechů a Slováků na osvobozeném území Ruska přivedla do řad Československého sboru další tisíce vojáků. Na počátku roku 1919 tak bylo možné tento sbor reorganizovat na Československé vojsko na Rusi s 57 000 muži. Po reorganizaci obsahovalo štáb vojska, tři střelecké divize, po jednom dělostřeleckém a čtyřech střeleckých plucích, záložní pluk, úderný prapor, jízdní baterii, dva jízdní pluky, telegrafní rotu, radiotelegrafní rotu a příslušné týlové a technické složky včetně letecké roty a roty obrněných automobilů.

*Generál Jan Syrový,
velitel Československého
vojska na Rusi*

*Generál a ministr války Republiky
československé M. R. Štefánik s generálem
R. Gajdou u čs. vojáků v Jekatěrinburku
v prosinci 1918*

*Pozdější generál
Karel Kutlvašr
(uprostřed) jako velitel
1. čs. střeleckého pluku
na Sibiři v roce 1919*

Československý obrněný vlak Orlik u Irkutsku v roce 1919

*Polní pekárna, kterou vestavěli naši vojáci
v Rusku do železničního vagonu.*

Současně Čechoslováci z bývalých zajatců, kteří se nyní stali občany nově vzniklých států, organizovali italské, jugoslávské, lotyšské, polské a rumunské jednotky. Již od léta 1918 Čechoslováci na osvobozeném území organizovali také hospodářský a průmyslový život rozvrácený půlroční vládou bolševiků. Provozovali prakticky všechna životně důležitá průmyslová odvětví – od uhelných dolů, přes chod železnice, až třeba po výrobu mýdla nutného k udržení hygieny mezi vojáky.

Na jaře 1919 naše vojsko převzalo v ruském týlu střežení dvacet kilometrů širokého koridoru podle Transsibiřské magistrály mezi jezerem Bajkal a Novonikolajevskem (dnešním Novosibirem). V dubnu 1919 Čechoslováci potlačili sovětské povstání na Sibiři a po celý rok podnikali operace proti bolševickým partyzánům, kteří se snažili narušovat provoz na magistrále. Zrušení vojenské samosprávy generálem Štefánikem odmítli respektovat zvolení delegáti 2. sjezdu čs. vojska. Na svou stranu získali část 4. čs. pluku a od 11. června zasedali v Irkutsku. Zásahem generála Syrového a 1. čs. pluku se podařilo vzpouru bez krveprolití potlačit.

Na jaře 1919 započala také ofenziva Kolčakovy ruské armády k Volze. Rusové v dubnu postoupili o stovky kilometrů na západ. Bez koordinace s ruskými protibolševickými silami na jihu, západě a severu Ruska však byla ofenziva poražena a bolševici naopak v červnu zatlačili Kolčakovu armádu za Ural.

Obrněný automobil „Janošik“, který byl nasazen proti bolševikům na řece Maně na Sibiři v červnu 1919.

Nákladní automobily čs. autoparku v Jekatěrinburku

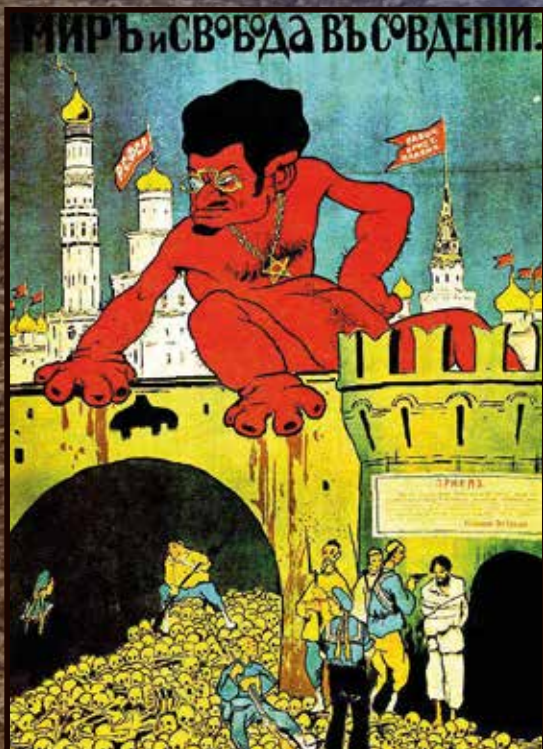
Nastoupená vozatajská rota 1. čs. střeleckého pluku v Irkutsku

Obytné vagony, ve kterých českoslovenští vojáci žili na Transsibiřské magistrále.

Bolševický plakát „Wrangel jde! Ke zbraním, soudruzi!“. Zobrazení nepřítelů ve válečné propagandě vykazuje ve srovnání s následujícími příkladem nepominutelné shodné rysy včetně antisemitských klíšé.

Protibolševický plakát „Мир а свобода в совдепии“
(pozn.: dobový výraz pro sovětský zbytek Ruska)

Čs. obrněný automobil Austin s vojáky 2. čs. střeleckého pluku ve vesnici Jelenskoje při postupu proti komunistickým partyzánům ve vesnici Kontorskoje na střední Sibiři v květnu 1919

Československé vojsko na Rusi

Ve druhé polovině roku došlo na východní frontě ruské občanské války ke katastrofě Kolčakovy armády. Do srpna 1919 komunisté zatlačili ruskou armádu za řeku Tobol. Zářijová „ofenziva zoufalství“, jejímž cílem bylo zabránit komunistům vstoupit na území Sibiře, přinesla zkázu Kolčakových vojsk a všeobecný ústup na východ.

Pražská vláda Československé republiky se od jara 1919 snažila dosáhnout evakuace Československého vojska na Rusi do vlasti. Také mezi československými vojáky v Rusku se začala šířit nespokojenost s účastí ve válce, kterou přestali považovat za svou. Dne 12. srpna připlulo do Vladivostoku poselstvo československých politiků z vlasti, jež vedl poslanec František Václav Krejčí. Mělo zjistit situaci československých vojáků a přispět k jejich uklidnění.

V průběhu roku odlpulo do vlasti jedenáct transportů invalidů. Odjezd pravidelných útvarů zahájil v prosinci 1919 nejstarší pluk čs. armády, 1. čs. střelecký pluk Mistra Jana Husi. První část pluku pod velením velitele pluku pplk. Kutlvašra odlpula z vladivostockého přístavu 9. prosince 1919 na japonské lodi Yonan-Mar. Druhá část pluku vyplula 18. prosince 1919 pod velením pplk. Klecandý na portugalské lodi Traz-Os-Montes.

Po porážce svých armád a zhroutilí východní fronty ruské občanské války předal admirál Kolčak 3. ledna 1920 vrchní velení na osvobozeném území generálu Děnikinovi na jihu Ruska. Československé legie uzavřely v únoru 1920 se sovětskou vládou příměří a stáhly se do Vladivostoku. Poslední československý transport opustil Vladivostok v září 1920.

Karikatura z pražského satirického časopisu *Kopřivy* z 25. prosince 1919 zpochybňuje význam nasazení československé armády na straně Kolčakova Ruska proti Leninovým komunistům.

*Pohřebiště
československých legionářů
na Mořském hřbitově
ve Vladivostoku bylo
slavnostně otevřeno
25. dubna 1919.*

*Obrněný automobil
Austin „Juráš“ v kasárnách
v Irkutsku v létě 1919*

*Obavy československých vojáků
z roku 1919, že zůstanou zapomenuti
na Sibiři ještě dlouho po skončení
první světové války; ilustruje
karikatura Jaroslava Váchala
z časopisu Houpačky, vydávaného
u Čs. vojska na Rusi.*

*Nákup sukna v Japonsku
na nové stejínokroje
československých vojáků
v Rusku v roce 1919*

*Odjezd bojových
československých
jednotek z Ruska
zahájil 9. prosince 1919
naloděním na japonskou
lod' Yonan-Maru
transport
1. čs. střeleckého pluku.*

*Interiér kanceláře československého evakuačního úřadu
ve Vladivostoku, který od podzimu 1919 zajišťoval návrat
československých vojáků z Ruska do vlasti.*

Domáci krátkozraká československá politika zneužívala přítomnost našich vojáků v Rusku k vnitropolitickému boji. Karikatura z 27. listopadu 1919 z pražského satirického časopisu Kopřivy je namířena proti předsedovi národnědemokratické strany Karlu Kramářovi. Obviněním ze snah o restauraci samoděržaví zesměšňuje Kramářovo přesvědčení, že bez svobodného Ruska není možné zabezpečit mír v Evropě po první světové válce.

Oslava prvního výročí vzniku samostatného Československa na Tichvinském náměstí v Irkutsku 28. října 1919

Interiér nejrozšířenějšího nákladního vagonu v Rusku typu NTV, který přestavěli naši vojáci na obytný vagon.

Většinu hrobů svých padlých druhů v Rusku opouštěli čs. vojáci při evakuaci Sibíře v podobném stavu, v jakém je ten na snímku. S velkou pravděpodobností se jedná o hrob vojína Jana Jirků, ležící dvanáct verst drezínou od stanice Tanchoj u jezera Bajkal, který ve dnech 20. – 25. prosince 1919 navštívili sochař Karel Josef (vpravo) a betonář František Vaněk.

Zúčtování s válkou a mírové naděje

Versailleská mírová smlouva s Německem

Versailleská mírová smlouva s Německem se stala nejvýznamnějším výsledkem pařížské mírové konference, jež byla zahájena 18. ledna 1919. Příměří na západní frontě bylo uzavřeno již 11. listopadu 1918 v Compiègne. Smlouva byla slavnostně podepsána 28. června 1919 v Zrcadlovém sále zámku ve Versailles, tedy na stejném místě, kde Vilém I. vyhlásil německé císařství. Mírová smlouva označila Německo za viníka války. Do první části smlouvy byl integrován status Společnosti národů.

Smlouva zbavovala Německo rozsáhlých součástí jeho předválečného teritoria. Francii bylo navráceno Alsasko a Lotrinsko. Polským výsostným územím se stalo Poznaňsko a většina západního Pruska. Československo obdrželo malé území na Hlučínsku. Gdaňsku byl přiznán status svobodného města. Na Memel (Klajpedu) se vztahovala spojenecká kontrola. Plebiscitem bylo rozhodnuto o přivtělení regionu Eupen-Malmedy Belgie a severního Šle-svicka Dánsku. Sársko bylo dáno na 15 let pod kontrolu Společnosti národů. Francie získala zdejší doly. Východní Prusko oddělil od Německa polský koridor vedoucí k moři. Jedno z nejvýznamnějších opatření spočívalo v tom, že Německo bylo zbaveno kolonií, jež přešly pod mandátní správu Společnosti národů. Svrchovanost Německa byla omezena ve vzduchu a říční toky na jeho území byly zmezinárodněny.

Zásadním způsobem byly omezeny strategické dispozice a vojenský potenciál Německa. Předepsány mu byly odvody dopravních prostředků, průmyslových kapacit a dlouhodobé dodávky nerostných surovin, chemických produktů a zemědělského zvířectva pro Dohodu. Řadu dalších let po uzavření smlouvy se řešila velice sporná otázka reparací.

Porýní bylo demilitarizováno (pravý břeh do vzdálenosti 50 kilometrů, levý břeh a předmostí obsazeny do roku 1930 spojeneckými vojsky). Zakotven byl zákaz připojení Rakouska k Německu. Vojenský potenciál se limitoval na 100 000 mužů profesionální armády (Reichswehr), jež mohla mít maximálně 4 000 důstojníků a 15 000 příslušníků vojenského námořnictva. Zakázán byl generální štáb a branná povinnost.

Dopad porážky na Německo v podání britského kreslíře, jenž zpodobnil vysokého hodnostáře německé armády nad podmínkami míru s mlhavou vzpomínkou v pozadí na někdejší triumf v prusko-francouzské válce.

Postavy na satirické kresbě symbolizují poražené Ústřední mocnosti. Rakušan (druhý zleva) vybízí Němce u okénka, aby se pohnul. Bulhar za Rakušanem se pohoršuje nad smlouváním, neboť každý má dostat své. Turek vše jen flegmatically sleduje s tím, že je stejně poslední v řadě, a tak se nestará o to, jak dlouho to bude trvat jiným.

Rakouští karikaturisté se též střežovali svými výtvarnými zkratkami do práva na sebeurčení. Nechtěli – či nemohli – ovšem pochopit, že myšlenka sebeurčení je určena pro národy, které bojovaly na straně Dohody, nikoliv pro vytvoření německé střední Evropy spojením Německa s Rakouskem.

Saintgermainská mírová smlouva s Rakouskem

Podpis se uskutečnil 10. září 1919 v Saint-Germain-en-Laye. Rakousko uznalo nezávislost Československa, Polska, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (SHS) a Maďarska. Vůči nim se zřeklo územních nároků. Itálii odstoupilo Jižní Tyrolsko a Istrii s Terstem. Veškeré rakousko-uherské válečné a obchodní loďstvo bylo převzato Dohodou. Rakousko se zavázalo k platbě reparací a distancovalo se od revizionistického názvu Německé Rakousko (Deutschösterreich). Smlouva zakazovala připojení k Německu. Početní stav armády (Bundesheer) byl redukován na 30 000 mužů.

Trianonská mírová smlouva s Maďarskem

Podepsána byla ve Velkém Trianonu 4. června 1920. Pro Maďarsko znamenala velké ztráty, které zmenšily jeho území na třetinu předválečných Uher. Polovina obyvatel dřívějších Uher se stala občany jiných států. Do Československa byly začleněny někdejší Horní Uhry (Slovensko a Podkarpatská Rus). Království SHS bylo předáno Chorvatsko-Slavonsko, část Banátu a Rijeka. Bukovinu, Sedmihradsko a díl Banátu získalo Rumunsko. Rakousko připojilo Burgenland. Vojenský potenciál byl limitován na profesionální armádu o maximálním početním stavu 35 000 mužů bez letectva, tanků a dělostřelectva větších ráží. Válečné loďstvo převzala Dohoda.

Neuillyská mírová smlouva s Bulharskem a Ševreská mírová smlouva s Tureckem

Od Československa vzdálenějších evropských a mimoevropských teritorií se týkala mírová smlouva s Bulharskem, podepsaná v Neuilly 27. listopadu 1919. Bulharsko zbavovala části Makedonie ve prospěch Království SHS. Dobrudžu získalo Rumunsko a Thrákii Řecko. Bulharská armáda byla omezena na 20 000 mužů bez těžké výzbroje a válečného námořnictva.

Ševreská mírová smlouva s Tureckem byla podepsána 10. srpna 1920. V jejím důsledku bylo Turecko redukováno na čtyři pětiny původního teritoria. Vzdalo se nároků na všechna neturecká území. Blízkovýchodní oblasti se staly mandátními územími Francie a Velké Británie. Otázky územního vyrovnání ve východním Středomoří se řešily ještě v první polovině 20. let.

Autor satirické kresby reflektoval symbolem chabě spojitého mostního oblouku problematické poválečné vztahy mezi evropskými mocnostmi Dohody a USA.

Alegorie míru v podobě ženy v antickém rouchu a s palmovou ratolestí v ruce symbolizuje poválečné naděje, že jednání o podmínkách budoucího uspořádání nepotrvají dlouho.

Rakouský karikaturista kresebně glosoval výrok Woodrowa Wilsona, prezidenta USA, že „národy a provincie se nesmějí přesouvat z jedné státní svrchovanosti pod jinou, jako by šlo o figurky ve hře“.

Až příliš jasnozřivá satirická kresba předpověděla, kam se světový vývoj pohne za dvacet let. Text pod kresbou zní: Kladení základního kamene k nové válce.

Podpis mírové smlouvy v Zrcadlovém sále ve Versailles, kde bylo v roce 1871 vyhlášeno německé císařství, vyvolával v Němcích pocit ponížení. Satira využila motiv populární lidové postavy Michla, jak se zhlíží v tamních zrcadlech, která ovšem odrážejí zmračenou podobu zbytečných obětí války.

Častým předmětem poválečných mírových jednání byl fakt, že Německo nekapitulovalo bezpodmínečně. Připomíná jej i tato kresba, která se s nadsázkou pozastavuje nad přesvědčením Německa, že bude-li hlasitě protestovat, může dosáhnout zmírnění podmínek příměří. Dohodu zde symbolizuje britský a francouzský policista, který svazuje podmínkami příměří německého zločince.

Jiná satirická kresba dokonce vyšší daně za osvobození připomíná v podobě listiny, kterou přináší holubice míru.

Jak sjednotit armádu?

Turbulentní první rok, který československá armáda prožila na půdě nové republiky, jí připravil řadu zkoušek, při nichž musela obhajovat nejen integritu státního území, ale také smysl své vlastní existence. Společnost vyčerpaná vleklou první světovou válkou měla zprvu pramálo pochopení pro vojsko a jeho potřeby. Snaha vymezit se vůči bývalému rakousko-uherskému vojsku a vlna antimilitarismu živěná politickou agitací ohrožovala armádní organismus lehkovážnými experimenty, které snižovaly jeho bojeschopnost. Byla to válka o Slovensko, jež naplno odhalila slabiny čs. vojska a která veřejnost přesvědčila o tom, že nový stát potřebuje silnou a spořádanou armádu k uhájení svých zájmů.

Největší slabinou československé armády byla její nesourodost. Sešly se v ní útvary domácího vojska, francouzských, italských a ruských legií, domobranecké prapory z Itálie a také plejáda dobrovolnických jednotek, které se mezi sebou lišily organizací, výcvikem, stejnokroji i výzbrojí. Mezi jednotlivými skupinami panovala nežádoucí řevnivost a napětí. Zlepšení nastalo na podzim 1919 s demobilizací a přechodem na mírovou organizaci, kdy se také rozhodlo o postupném rozpuštění všech dobrovolnických jednotek i domobraneckých praporů z Itálie.

Počátkem roku 1920 vojenská správa zahájila takzvanou unifikaci armády, podle níž se domácí vojsko slučovalo s legionářskými útvary. Nové československé mírové pluky se staly nositeli bojové tradice legionářských pluků, a proto převzaly jejich označení a symboliku. Unifikovaná mírová armáda na základech doplňovacího systému bývalé rakousko-uherské armády budovala svoji novou organizaci a doktrínu za klíčového vedení a spolupůsobení Francouzské vojenské mise.

Spory o koncepci československé armády ukončil nový branný zákon z 19. března 1920. Stanovením všeobecné branné povinnosti pro všechny československé státní občany a určením délky pravidelné vojenské prezenční služby položil základ k vybudování stálé armády založené na kádrovém principu. Požadavek na zřízení milice v zákoně sice zůstal, ale jen jako příslib do budoucna, na nějž nikdy nedošlo.

Náročná reorganizace představovala dlouhodobý proces, a tak o sjednocené armádě lze hovořit až od podzimu roku 1920, kdy k plnění vojenské prezenční služby nastoupili nováčci povolání na základě nové branné legislativy.

*Novopečení vojáci
v nových stejnokrojích
při pořadovém výcviku
a při cvičení se zbraní,
podzim 1920*

*Také v nich spatřovali čerstvou sílu,
která se vypořádá s neduhý mladého státu,
svědčí o tom třeba kresba Sibiřský přízrak
uverejňená v Humoristických listech.*

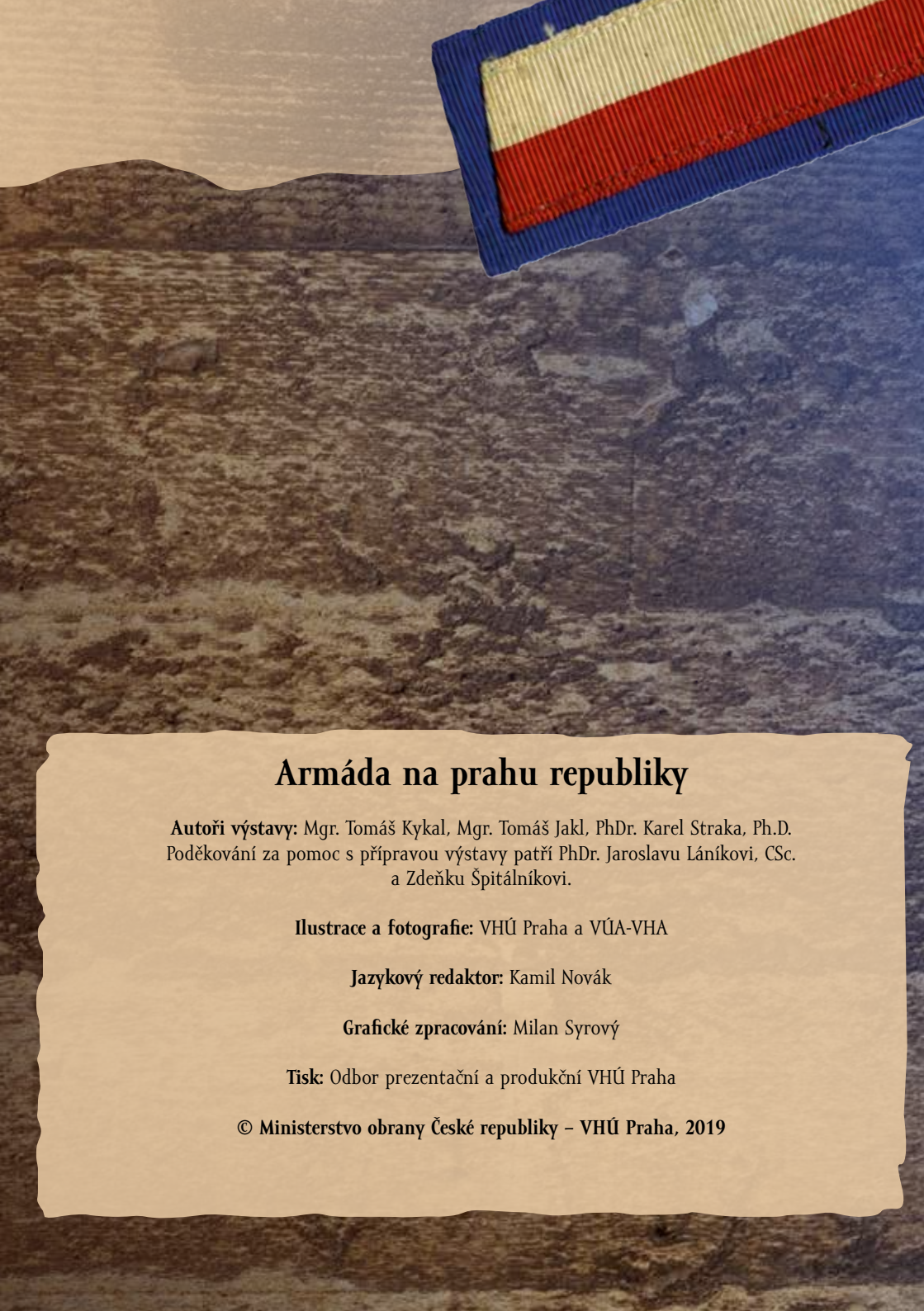

*Jeden
z tisíců – válečný
pomník odhalený
14. září 1924
v jihomoravské
obci Žádovice*

Válka vězela v myslích lidí řadu let a ovlivňovala vztah společnosti k armádě. Nebývalý rozměr lidské tragédie vyvolal mezi pozůstalými potřebu uchovat trvalou vzpomínku na ty, kteří se domů už nikdy nevrátili. Několik let po jejím skončení se proto na veřejných prostranstvích začaly objevovat pomníky věnované padlým, zemřelým a nezvěstným vojákům. Dodnes jich jsou v České republice tisíce, aby připomínaly oběť, kterou muselo obyvatelstvo během válečných let 1914–1918 podstoupit.

V meziválečném období se v duchu budování tradic samostatného Československa oprávněně vyzdvihoval státotvorný přínos československých legionářů. Na památnících zřizovaných obcemi a spolky se však pamatovalo na všechny padlé, zemřelé a nezvěstné bez rozdílu – na legionáře i na vojáky bývalé rakousko-uherské armády. Státisíce životů zmařených v řadách habsburského vojska společnost mladého státu chápala jako oběť, krvavou daň, kterou musela vykoupit obnovu své státní existence.

Armáda na prahu republiky

Autoři výstavy: Mgr. Tomáš Kykal, Mgr. Tomáš Jakl, PhDr. Karel Straka, Ph.D.
Poděkování za pomoc s přípravou výstavy patří PhDr. Jaroslavu Láníkovi, CSc.
a Zdeňku Špitálníkovi.

Ilustrace a fotografie: VHÚ Praha a VÚA-VHA

Jazykový redaktor: Kamil Novák

Grafické zpracování: Milan Syrový

Tisk: Odbor prezentační a produkční VHÚ Praha

© Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2019

